

UIT DE REDACTIE

Uit de redactie. In deze rubriek schrijven redacteurs van het Tijdschrift voor Geschiedenis beurtelings over actuele thema's of gebeurtenissen in de historische wereld die hen bezighouden.

Academische geschiedwetenschap in radicaal-rechtse tijden

Pieter Huistra

Zoals iedere aflevering biedt ook nummer 1 van jaargang 137 van *Tijdschrift voor Geschiedenis* de *cutting edge* van de geschiedwetenschap in de Lage Landen. De artikelen beslaan zeer uiteenlopende onderwerpen. Marie Keulen beschrijft de creatie, al in de vroege negentiende eeuw, van een Nederlandse imperiale cultuur door middel van de schaamteloze inzet van drie Khoekhoe christenen (Johannes, Maria en Martha) als 'waardevolle vruchten van het zendingswerk'. Jorrit Steehouder onderzoekt een hoofdstuk uit de vroegste geschiedenis van de Europese integratie en toont duidelijk aan dat al in de Londense ballingschap de wederom actuele vraag op tafel lag niet zozeer of Europese integratie moest plaatsvinden, maar *welke grondslag* deze zou moeten krijgen: economie of geopolitiek.

De vraag die door mijn hoofd bleef spelen bij lezing van deze artikelen is hoe deze geschiedwetenschap – kritisch, maatschappelijk belangrijk, ongemakkelijk soms – past in de nieuwe politieke verhoudingen die zich hebben afgetekend in Nederland en die in het verschiet liggen in België. Is er voor een dergelijke geschiedwetenschap nog ruimte binnen nieuwe politieke krachtsverhoudingen, waarin de Partij voor de Vrijheid en het

Vlaams Belang de dominante partijen zijn? Op het moment van schrijven, eind januari 2024, heeft de PVV een leidende positie in de coalitieonderhandelingen en peilt het VB een grote winst voor de drievoudige (regionaal, federaal, Europese) verkiezingen van juni 2024, zelfs zozeer dat een meerderheid aan Vlaamse kant van N-VA en VB een reële mogelijkheid is – een situatie die op haar minst een stevige uitdaging voor het cordon sanitaire zal betekenen.

Is de vraag of de geschiedwetenschap zal worden beïnvloed door de eventuele deelname van radicaal-rechtse partijen aan een regeringscoalitie niet vergezocht? Heeft Geert Wilders niet beloofd om de beloften uit zijn verkiezingsprogramma te breken? En staat er sowieso niet heel weinig over geschiedenispolitiek in de respectievelijke verkiezingsprogramma's – niets in het VB-programma (uit 2019, het programma van 2024 is nog niet beschikbaar) en niet veel meer dan een oproep tot het intrekken van excuses voor 'slavernijverleden' en 'politio-nale acties' bij de PVV?¹ Zal het zo'n vaart wel lopen dat academisch historici, beschermd

1 Vlaams Belang, *Eerst onze mensen. Verkiezingsprogramma 2019* (2019); Partij voor de Vrijheid, *Nederlanders weer op 1. PVV verkiezingsprogramma 2023* (2023) 29.

door hun wetenschappelijke methode, zich zorgen moeten maken, zeker als ze zich niet bezig houden met migratie-, milieu- of koloniale geschiedenis? Ik kan evenmin als een ander in de toekomst kijken, maar ik ben somber gestemd omdat de verkiezingsprogramma's en het gedachtegoed van beide partijen wel degelijk een opmaat bieden naar een aanval op de academische geschiedwetenschap als zodanig, en dus ook op de vorm waarin zij verschijnt in het *Tijdschrift voor Geschiedenis*.

De programma's van PVV en VB bieden een gelijkaardige aanval op de elite, wat die ook moge zijn. De 'multiculturele elites' die een 'verstikkend politiek correct klimaat' op zouden leggen in Vlaanderen, naast de 'links-liberale elites' van 'hoogopgeleid Nederland' die zouden zorgen voor zulke uiteenlopende verschijnselen als de overdracht van soevereiniteit aan Brussel, de bouw van windmolens en de komst van asielzoekerscentra.² We hoeven ons er geen illusies over te maken welke plaats in deze schets is toebedacht voor academisch historici, ongeacht partijkaart of politieke voorkeur, of de door ons opgeleide studenten. Zo veel wordt ook duidelijk uit de plannen van beide partijen voor twee cruciale democratische instituties waarvoor de academische geschiedwetenschap opleidt, namelijk de journalistiek en het middelbaar onderwijs.

Voor een belangrijk thuis van onafhankelijke journalistiek in Nederland en Vlaanderen, de publieke omroep, hanteren VB en PVV dezelfde strategie: verdacht maken en dreigen met opheffen. De NPO heet bij de PVV 'NPO66', die 'treitert' met 'klimaatpaniek en diversiteitspropaganda'; de VRT voert volgens het VB 'actief een

multiculturele goednieuwsshow op'.³ VB wil privatisering, PVV belooft de financiering te beëindigen. De visie op het onderwijs biedt meer van hetzelfde. VB wil op school geen 'multiculturele indoctrinatie' of 'goedpraten van religieus extremisme', PVV is tegen 'klimaatactivisme, genderwaanzin' en 'een gevoel van schaamte over de geschiedenis van ons land'.⁴

Dat het komt tot de opheffing van de publieke omroep is onwaarschijnlijk, en dat het zal komen tot soortgelijke radicale omwentelingen met betrekking tot de academische geschiedwetenschap is nog veel onwaarschijnlijker. Die onwaarschijnlijkheid is niet alleen gelegen in het feit dat andere partijen in eventuele coalities een dempende invloed zullen hebben op PVV en VB. Het alternatief, de overname en aanpassing van het bestaande, is zowel aantrekkelijker als gemakkelijker. De voorstellen omtrent het onderwijs vormen van die laatste strategie een voorbeeld. De termen waarin die kritiek is verwoord, klinkt immers erg bekend: beide partijen zijn tegen 'indoctrinatie', ze eisen 'politieke neutraliteit' en – dit schrijft enkel het VB – de vorming van 'kritische en mondige burgers' en 'burgerschap' als onderdeel van 'civiel nationalisme'.⁵ Komt dit niet neer op een overname van het bestaande vocabulaire rond goed onderwijs – neutraliteit, kritische zin, burgerschap, tegen indoctrinatie –, maar wel met een andere betekenis?

Iets soortgelijks – geen revolutie, maar de omvorming van het bestaande – beoogt het VB met het hoger onderwijs. De financiering zou zo moeten worden ingericht dat studenten zich inschrijven voor studies

2 VB, *Eerst onze mensen*, 14; PVV, *Nederlanders weer op 1*, 29.

3 PVV, *Nederlanders weer op 1*, 29; VB, *Eerst onze mensen*, 15.

4 VB, *Eerst onze mensen*, 71; PVV, *Nederlanders weer op 1*, 32.

5 VB, *Eerst onze mensen*, 81.

met onder meer een ‘cruciaal nut [...] voor de samenleving’. In de definiëring van dat nut mogen we een duidelijke inhoudelijke voorkeur verwachten, zoals blijkt uit de vaststelling waarmee de VB-visie op het hoger onderwijs begint: ‘Een ingenieursdiploma is van grotere waarde voor onze samenleving dan een diploma genderstudies.’⁶

De gepresenteerde plannen zijn vaag, maar het is moeilijk voorstelbaar dat zij zullen leiden tot een inrichting van de samenleving waarin een open en pluriforme geschiedwetenschap beter zal gedijen dan vandaag het geval is. Het is onze opdracht als academische historici om de waarden van de geschiedwetenschap te beschermen. En het is daartoe noodzakelijk om te erkennen dat neutraliteit en afstandelijkheid nu niet de waarden zijn die deze bescherming kunnen bieden. Als we ons neutraal opstellen tegenover de financieringsinstrumenten binnen de geschiedwetenschap zullen zij precies doen wat zij ook nu al beogen, namelijk het gedrag van wetenschappers in een bepaalde richting sturen – we zullen in plaats daarvan die richting moeten herkennen, bevragen en, waar nodig, tegengaan.

Afstandelijkheid is onderdeel van de standaarduitrusting van historici, die zichzelf graag terugtrekken op een metastandpunt, op een plaats waar zij kunnen zien hoe anderen waarnemen. En dat is ook de positie waarin we onze studenten leren dat ze kritiek moeten uitoefenen, of de multiperspectiviteit

van de geschiedenis moeten aantonen om de eenzijdigheid van indoctrinatie en propaganda tegen te gaan. Als radicaal-rechts zich van dezelfde retoriek bedient, dan is het zaak om deze termen van een duidelijke invulling te voorzien. De afstandelijkheid van het metastandpunt – kritiek op de zienswijzen van anderen, het aantonen van het bestaan van meerdere perspectieven – moet worden aangevuld met de betrokkenheid van het standpunt. Historici moeten een duidelijke ijkmaat hanteren als zij hun kritiek leveren, en zij kunnen geen perspectieven tonen zonder die perspectieven te wegen en te beoordelen en de grenzen van de multiperspectiviteit aan te duiden. Zo’n ijkking kan de geschiedwetenschap enkel beschermen als zij voortkomt uit een gehechtheid aan een vrije wetenschapsbeoefening in een democratische samenleving.

Over de auteur

Dr. Pieter Huistra is universitair docent Theorie van de geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. Zijn onderzoek betreft vraagstukken van historische methodologie en historische epistemologie. Zo schreef hij samen met Pim Huijnen recent een white paper over de mogelijkheid en het nut van replicaties in de geschiedwetenschap.

E-mail: p.a.huistra@uu.nl

6 Ibidem, 75.